Қўлдош ПАРДАЕВ

ЎЗБЕК МИЛЛИЙ УЙҒОНИШ АДАБИЁТИНИ ЎРГАНИШДА МАТБУОТНИНГ ЎРНИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ

ПАРДАЕВ ҚЎЛДОШ УЗОҚОВИЧ

ЎЗБЕК МИЛЛИЙ УЙҒОНИШ АДАБИЁТИНИ ЎРГАНИШДА МАТБУОТНИНГ ЎРНИ

(“Ал-Ислоҳ” журнали материаллари асосида)

ЎҚУВ ҚЎЛЛАНМА

Тошкент
“Муҳаррир” нашриёти
2012

УДК: 821.512.133:070
ББК 76.0+83.35(Ў)
П21

Пардаев, Қўлдош Узоқович
Ўзбек миллий уйғониш адабиётини ўрганишда матбуотнинг ўрни / Қ.Пардаев – Т.: «Муҳаррир» нашриёти, 2012, 136 б.

ББК 76.0+83.35(Ў)

Ушбу ўқув қўлланма XX аср бошларидаги матбуот ишларидан бири – "Ал-Ислоҳ" журналида ўзбек миллий уйғониш адабиёти материалларининг ёритилиши масаласига бағишланган. Қўлланмада журналнинг дунё юзини кўриши, адабиёт материаллари таснифи ва талқини, шунингдек, давр тараққийпарварларининг адабий-эстетик баҳслари ҳамда ижтимоий-сиёсий мавзуларга оид материаллар ўқув жараёнига олиб кирилмоқда.

Ўқув қўлланма Олий ўқув юртларининг филология ва журналистика факультетлари талабаларига мўлжалланган.

Масъул муҳаррир:

Н.Жабборов,
филология фанлари доктори, профессор

Тақризчилар:

У.Долимов,
педагогика фанлари доктори, профессор

Б.Каримов,
филология фанлари доктори, профессор

Б.Дўстқораев,
филология фанлари номзоди, доцент

Мазкур ўқув қўлланма Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети ўқув-услубий кенгашининг 2011 йил 25 октябрдаги 2-сонли мажлис баённомаси билан тасдиқланган ва нашрга тавсия этилган.

ISBN 998-9943-25-046-8

© Пардаев Қ.У.,
«Muharrir» нашриёти, Тошкент, 2012 й.

КИРИШ

Мамлакатимиз мустақилликка эришгандан кейин илгари ўрганиш таъқиқланган манбаларни тадқиқ этиш учун кенг имконият пайдо бўлди. Уларни илмий-тадқиқот доирасига киритиб, олинган натижаларни кенг жамоатчиликка тақдим этиш адабиёт илмининг, хусусан манбашунослик ва матншуносликнинг устувор вазифаларидан биридир. Айни пайтда, бу адабиётимиз тарихида мавжуд бўлиб келаётган муайян кемтикликни тўлдириши ҳам шубҳасиздир. Зеро, адабий-тарихий манбаларни ўрганиш бой ўтмишимизнинг бизга номаълум саҳифаларини очишда, адабий матн ва талқиндаги хатоларни тузатишда муҳим аҳамият касб этади. Президент И.А.Каримов тўғри таъкидлаганидек, **"Бешафқат давр синовларидан омон қолган энг қадимги тошёзувлар, битиклардан тортиб, бугун кутубхоналаримиз хазинасида сақланаётган 20 мингдан ортиқ қўлёзма асарлар бизнинг бекиёс маънавий бойлигимиз, ифтихоримиздир... Ота-боболаримизнинг асрлар давомида тўплаган ҳаётий тажрибалари, диний-ахлоқий, илмий қарашларини ўзида мужассам этган бу нодир қўлёзмаларни жиддий ўрганиш даври келди."**[1] 1915–1918 йилларда нашр этилган "Ал-Ислоҳ" журнали ҳам ана шундай манбалар сирасига киради.

Маълумки, XX аср биринчи чораги Туркистон ижтимоий ҳаётида жадидчилик ҳаракати ўзига хос мавқега эга бўлган. Унга муайян маънода мухолиф саналган "қадимчилик" ҳам ижтимоий заминига, фаол ҳаракатда бўлган кучларига эга эди. Жадидчилик ҳаракатининг ғоя ва фикрлари XX аср 10-йилларидан сўнг "Садои Туркистон", "Садои Фарғона", "Бухорои шариф", "Турон", "Самарқанд", "Ҳуррият" каби газеталарда, "Ойна" журналида акс этган бўлса, қадимчиларнинг қарашлари маълум даражада "Ал-Ислоҳ", "Ал-Изоҳ" журналларида ўз ифодасини топган, тарзидаги қарашлар мавжуд. "Ал-Ислоҳ"га оид бу фикрнинг ҳақиқатга қанчалик мувофиқлиги ҳақида унинг барча сонларини тадқиқ этиш асосида хулоса чиқариш илмий ва мантиқий жиҳатдан тўғри экани шубҳасиздир. Айни замонда, мазкур манбани синчиклаб ўрганиш

[1] Каримов И. А. Адолатли жамият сари. – Т.: Ўзбекистон, 1998.– Б. 32.

МУНДАРИЖА

КИРИШ......3

ЎЗБЕК МАТБУОТИ ТАРИХИГА БИР НАЗАР......5

"АЛ-ИСЛОҲ"НИНГ МИЛЛИЙ УЙҒОНИШ ДАВРИ МАТБУОТИДА ТУТГАН ЎРНИ......10

"АЛ-ИСЛОҲ"ДАГИ МАТЕРИАЛЛАРНИНГ МАВЗУ КЎЛАМИ......22

"АЛ-ИСЛОҲ" ЖУРНАЛИДА АДАБИЁТ МАТЕРИАЛЛАРИ......27

АДАБИЁТГА ОИД МУНОЗАРАЛАР......39

САНЪАТГА ДОИР БАҲСЛАР......54

МАЪРИФАТ ВА ЖАҲОЛАТ ТАЛҚИНИ......65

ДИНИЙ-МАРИФИЙ МАВЗУЛАРНИНГ ЁРИТИЛИШИ......82

ХУЛОСА......95

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ......98

ТЕСТ ТОПШИРИҚЛАРИ......104

ИЛОВА......111

Илмий-маърифий нашр

ПАРДАЕВ ҚЎЛДОШ УЗОҚОВИЧ

ЎЗБЕК МИЛЛИЙ УЙҒОНИШ АДАБИЁТИНИ ЎРГАНИШДА МАТБУОТНИНГ ЎРНИ

("Ал-Ислоҳ" журнали материаллари асосида)

ЎҚУВ ҚЎЛЛАНМА

Муҳаррир:
А.Деҳқонов

Мусаҳҳиҳа:
М.Нуриддинова

Дизайнер-саҳифаловчи:
Алишер Шамаҳмудов

"Мухаррир" нашриёти
Лицензия: AI № 099. 2008 йил март.

9789943250468

Теришга берилди: 2012 йил 25 январда.
Босишга рухсат этилди: 2012 йил 24 февралда.
Қоғоз бичими: 60х84 $^{1}/_{16}$.
Times New Roman гарнитураси. Офсет босма.
Офсет қоғози. Ҳисоб-нашриёт т.: 8,5.
Шартли б.т.: 6,8. Адади: 100 нусха.
Буюртма № 22.

«MUHARRIR» нашриётида нашрга тайёрланди ва чоп этилди.
100060, Тошкент шаҳри, Элбек кўчаси, 8